

עלון דברי חיים לפרשת ויחי

"אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם... ויאמר אליהם יוסף אל תיראו כי התחת אלקים אני"

יש לבאר את כוונת דברי יוסף באמור "התחת אלקים אני" יוסף רצה להרגיע את אחיו שאין להם סיבה לחשש מפניו כלל, כי אפילו אילו רצה לעשות להם רעה כגמול אשר עוללו לו רעה – היה עלול לגמול עמהם מידה כנגד מידה ולעשות להם רעה שממנה תצמח טובה, בדיוק כפי שהם עשו לו, שהרי מרעתם צמחה טובה, וזה דבר שאינו בידי אדם, שהרי רק הקב"ה יכול להפוך רעה לטובה, וזה מה שאמר להם יוסף: "התחת אלקים אני" – וכי יש בכוחי לגמול עמכם רעה שסופה טובה?

כוונה זו מבוארת בהמשך דברי יוסף: "ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה למען עשה כדבר הזה להחיות עם רבי", והיינו, שיוסף מבאר את כוונתו שמכיון שהם עשו לו רעה כזו שאלוקים חשבה לטובה – אין בידו, אף אם היה רוצה לגמול להם, לעשות להם רעה שתצמח ותתהפך לטובה, כי זה רק בידי ה'!

ארץ בנימין

"נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר"

בנוהג שבועולם, מי שהוא הולך בשליחות והוא עייף ויגע, כשבוא יבוא למקום שנשלח אליו, הוא מדבר דבריו בכעס וברוגז ובקינטור מחמת יגיעת הדרך, או תקצר רוחו ולא יוכל לדבר בשפה ברורה מסיבת עייפותו.

לאפוקי זה, אמר על נפתלי שהוא "אילה שלוחה", כי הוא "הנותן אמרי שפר".

א.ה: ובדומה לזה פירש רבי יחיאל מיכל מושקין זצ"ל את הנאמר בפסוק שלפנינו "נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר", שעליו כתב רש"י: "זו ביקעת גינוסר שהיא קלה לבשל פירותיה כאילה זו שהיא קלה לרוץ".

תכונה זאת לפעמים היא לרועץ, כי אם האדם ממהר להשיב בלי ישוב הדעת במידה מספקת, יכול לבוא לידי מכשול וטעות, זאת הברכה שבירך יעקב את נפתלי בנו, שאף שארצו היא קלה ומהירה להוציא את פירותיה, אך הוא יתן אמרי שפר, דבריו יהיו בנחת ובזהירות שלא יכשל באמרי פיו!

רבי חיים פלאג'י

"ויראו אחי יוסף כי מת אביהם ויאמרו לו ישטמנו יוסף והשב ישיב לנו את כל הרעה אשר גמלנו אתו"

יש מדרש תנחומא מאד מעניין שאומר, וזהו תוכן דבריו, שבעת שחזרו כולם מהקבורה, עשה יוסף מעשה תמוה והלך אל הבור שהושלך אליו לפני המכירה, והביט לתוכו. ומדוע עשה זאת יוסף יוסף?

"בך יברך ישראל לאמר ושימך אלהים כאפרים וכמנשה" [מ"ח, כ'] פרש התרגום יהונתן שביום הברית מילה יברכו את הילד לאמר: "וישימך אלקים כאפרים וכמנשה".

מדוע דווקא אפרים ומנשה? הלא "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי", שיאמר איפוא "כראובן וכשמעון" שהם מ"ב השבטים? הנה, כידוע שאפרים ישב אצל יעקב אבינו ולמד תורה. מנשה, לעומתו, עזר ליוסף בניהול המדינה במצרים. כך כתוב בסוף הפרשה "גם בני מכיר בן מנשה ילדו על ברכי יוסף", הרי שמנשה וזרעו היו החניכים של יוסף בהנהגת המדינה.

עתה נתבונן: כאשר מברכים אנו את ילדינו, מה אנו מעדיפים? שיהיו כמו אפרים – לומדי תורה, או כמו מנשה – עסקנים?

אומר הכתב סופר – ביום הברית של הבן, כשאנינו יודעים איך הוא יגדל, מברכים אותו "וישימך אלקים כאפרים", כלומר שתהיה בן תורה, זו העדיפות הראשונה שלנו. ואם לא, שתהיה "וכמנשה" אך כזה מנשה, שיראו עליו שהיה פעם אפרים... לכן הזכיר מנשה לאחר אפרים.

הכתב סופר

"אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי" [מ"ח, כ"ב]

ותרגם אונקלוס ש"חרבי" היינו "צלות" [תפילתין], ו"קשתי" היינו "זבועות" [בקשתין].

מה ההבדל בין תפילה לבקשה?

ידוע הדין שאדם שכיוון בשמונה עשרה בברכת אבות – יצא ידי חובת תפילה, אף שבשאר חלקי התפילה לא כיוון.

ולכאורה, מדוע שיצא אדם ידי חובתו בתפילה שברובה כלל לא כיוון ו"ראשו" לא היה בה?

אלא, שמאחר ואנשי כנסת הגדולה תיקנו את נוסח התפילה, דומה הדבר לכביש סלול שכל מי שנוסע בו מגיע למחוז חפצו, הגם שבאמת תפילה כזאת אינה מן המשובחות.

אך כשמדבר בבקשה מיוחדת שאדם רוצה להוסיף ב"שמע קולינו" – כאן כבר נדרש ממנו לכיוון בבקשתו, אחרת אין לה סיכוי, שכן, כרגע הוא, כביכול "ממציא" את התפילה, ולכן עליו להשקיע בה כוונה רבה

זה ההבדל בין תפילה לבקשה, והוא בא לידי ביטוי גם בהבדל שבין חרב לקשת:

החרב מצד עצמה היא מסוכנת, אם אדם, חלילה, יפול עליה, הוא יפגע. הקשת, לעומת זאת, מצד עצמה אינה מסוכנת. רק כוחו של המשתמש בה הופך אותה למסוכנת.

לכן קורא יעקב לתפילה – חרב, ולבקשה – קשת, כי על הבקשה יש לעמול הרבה ולכוון היטב, מה שאין כן בתפילה שהעבודה הנדרשת בה פחותה.

זהו שאמר דוד המלך: "שמע ה' תחנתי ה' תפילתי יקח", כלומר, אם שמע ה' את תחנתי הנקראת בקשה, כל שכן שאת תפילתי יקח!

המשך חכמה

התכנסו הנסיכים כדי להכריע בדבר, ולא הצליחו. היוכחים ביניהם היו סוערים והם לא הגיעו לעמק השווה.

היום החל לערוב, והשעה החלה דוחקת בנסיכים, משום שחוק המלוכה הפולני קבע, כי מינוי המלך החדש חייב להעשות ביום מות המלך.

החמה כבר עמדה לשקוע והנסיכים, שטרם הגיעו להכרעה, היו אובדי עצות. פתאום הבזיק רעיון מקורי במוחו של רדוויל. "הבה נמנה את שאול, שכולנו מכירים ומאמינים בישרו ובהגינותו, כמלך זמני, עד אשר נגיע להסכמה בינינו על מינוי המלך הבא". בתוקף הנסיבות ובלחץ הזמן הביעו כל הנסיכים את הסכמתם להצעה.

המינוי נפל על שאול כרעם, אבל לא ניתנה לו אפילו שהות להרהר בדבר. השעה דחקה וברגעיה הדמדומים האחרונים של היום הונח הכתר על ראשו, "באופן זמני בלבד".

לאחר שהתעשת מההלם הראשוני, החל שאול להבין את גודל השעה. הוא ידע, כי בעוד ימים, ואולי שעות, יוסר הכתר מעל ראשו. עוד באותו לילה התיישב שאול לחתום על כמה תיקונים חוקתיים, שביטלו סידרה של עוולות ועיוותים ישנים כלפי היהודים.

אולם בכך לא תם העניין. שאול החליט, כי אם הובילה אותו ההשגחה העליונה אל התפקיד הרם הזה, ולו לזמן קצר, עליו לנצל את ההזדמנות עד תומה. כל אותו לילה לא הצליח לעצום עין, עד אשר הושלמה התכנית בראשו.

למחרת הגיעו לארמון המלוכה, כמקובל, משלחות של נכבדים, ובידיהם מתנות למלך החדש. בין אלה היתה גם משלחת שהורכבה מכל נסיכי פולין, ובראשם הנסיך זיגיסמונד. שאול שמח בלבו על שתכניתו מתקדמת יפה. הוא שיער מראש כי הנסיך זיגיסמונד, המבוגר והמכובד מכל הנסיכים, יוצב בראש המשלחת. הוא גם סבר זיגיסמונד יהיה הטוב ביותר כלפי היהודים. כעת הגיעה שעת הביצוע.

כשהתקרבה אליו משלחת הנסיכים, ירד שאול מכסא מלכותו, התקרב אליהם, ואז בלי לומר דבר, הסיר את הכתר מעל ראשו והניחו על ראשו של זיגיסמונד. ואמר "רואה אני כי הצבתם את הנסיך זיגיסמונד בראש המשלחת, משמע מכך, שכולכם מודים כי הוא החשוב שבכם ובעיני זה אות כי הוא הראוי מכולכם לשמש מלך פולין".

הדבר נעשה לעיני נציגים רבים מחוגי המדינה ומחוצה לה, והיה הדבר בבחינת מעשה שאין להשיבו, שהרי את המלך אין להפך. בכך קבע למעשה שאול קצנלבוין היהודי את גורל ממלכת פולין לשנים הבאות.

שאול התפרסם בתואר "זואהל", שפירושו "הנבחר", שם שבא לרמז את עובדת היותו מלך נבחר של פולין ליום אחד. הוא נותר סמוך אל שולחנו של המלך החדש, האריך ימים, ועד היום קרויים רבים מצאצאיו על שמו.

שבת שלום!

יוצא לאור לרפואה שלימה שלמה שמעון ישראל בן חיה אסתר נ"י
לכל ענייני העלון נא לפנות במייל ל:

kosssover@gmail.com

מחמת ההלכה שאדם העובר במקום שנעשה לו נס, חייב לברך "ברוך המקום שעשה לי נס במקום הזה".

וכיון שארע ליוסף נס באותו הבור – שהרי בשעה שהושלך לתוכו הבור היה מלא בעקרבים ונחשים, ולמרות זאת לא ניווק מהם, משום כך חיזר אחריו והביט לתוכו, כדי להודות לה' ולברך על כך.

אלא שהאחים חשבו שיוסף עשה זאת מחמת שעדיין הכעס מפעפע בו ויש לו רצון להתנקם בהם, ומשום כך הם אמרו לו שאבא ציווה לפני מותו שימחל להם, וכאשר התברר שליוסף שאחיו חושדים אותו שרוצה להענישם – דבר שלא היה נכון, הוא בכה על כך.

ע"פ מדרש תנחומא

סיפור השבוע

"ויתחזק ישראל וישב על המטה" – ובחז"ל אמרו שמפני כבוד המלכות עשה כן.

לפני כ-400 שנה חי יהודי נעלה מאד ששמו היה הרב שאול קצנלבוין. אביו, הרב שמואל יהודה קצנלבוין בנו של של המהר"ל מפאדווה שבאיטליה, שימש באותה עת רבה של פאדווה, ושלח את בנו ללמוד בפולין. ראש ממשלת פולין באותם הימים היה הנסיך רדוויל.

יום אחד יצא הנסיך למסע פרטי בעולם. הוא היה סקרן ושוחד דעת מטבעו, וביקש להכיר את נפלאות העולם. במסעו נהג בבזבזנות יתירה, ובמהרה אזל כל כספו. הדבר ארע בעת שהיה בפאדווה, וכעת היה עליו להשיג הלואה שתאפשר לו לשוב לביתו שבפולין.

כך מצא עצמו הנסיך מתייצב בביתו של רב העיר ומבקש את עזרתו. הרב קיבלו בסבר פנים יפות, ארחו בכבוד, האכילו והשקוהו ולבסוף אף ניאות לבקשתו והעניק לו הלואה נכבדה. הם סיכמו ביניהם, כי את פרעון ההלואה ימסור הנסיך לידי בנו של הרב, שכאמור, למד אז בפולין.

כששב רדוויל לביתו, הזמין אליו מיד את תלמיד הישיבה, שאול קצנלבוין. בזכרו את החסד שנהג בו אביו, הרעיף הנסיך על הבחור היהודי שפע של חיבה וכבוד, והשיב לו את ההלוואה במלואה.

מאותו יום היה שאול על פי בקשת הנסיך, אורח קבוע ורצוי בביתו. הנסיך הפולני התרשם עמוקות מחכמתו של היהודי הצעיר ומנועם הליכותיו. אט אט החל לשתפו בענייני המדינה ובעניינים אחרים. הוא נהנה להקשיב לעצותיו הנבונות שברוב המקרים הוכיחו את תועלתן.

במרוצת הזמן היה שאול ליועץ רשמי ומוכר של הנסיך. על פי בקשתו, אף קיבל עליו בהמשך את ניהול אחוזותיו הרבות. הוא ניאות לקבל עליו את העול, משום שסבר כי כך יוכל לסייע לאחיו היהודים. ואמנם לא מעט יהודים התפרנסו בכבוד מעבודה באחוזותיו של רדוויל, וכל זאת, כמובן, בזכותו של שאול.

שאול זכה להערצה רבה מצד היהודים, שחשו כלפיו תודה עמוקה, ולאהדה רבה גם בין אנשי השררה, שראו בו איש ישר, הגון וטוב לב.

ויהי היום ומלך פולין מת. הוא לא הניח יורש ישיר, ועתה נותרה רק חבורה של נסיכים, שכל אחד ואחד מהם טען לכתר.